

Verslag

Aanwezig:

Datum vergadering:

Kennisplatform Openbare Verlichting

Verslaggever:

27 februari 2018

Nele Zwaenepoel

Ballière	Erik	Deskundige openbare werken	Stad Oudenburg
Cleemput	Inge	Mobiliteitsambtenaar	Gemeentebestuur Beernem
Daels	Patrick	gemeenteraadslid N-VA Brugge	Brugge
De Bosscher	Yves	Beleidsmedewerker Milieu	Stad Harelbeke
De Foer	Hermien	Milieuambtenaar	Gemeente Oostrozebeke
De Roo	Philip	Gewezen projectleider Lichtplan Gent	Philip De Roo
Declerck	Jan	Diensthooft omgeving	Gemeente Alveringem
Dejaeghere	Steven	Diensthooft Openbare Werken	gemeentebestuur Zedelgem
Deman	Martin	leidinggevende staf	provinciebestuur west-vlaanderen
Denecker	Wesley	Project medewerker Wegen	Stad Roeselare
Depuydt	Cedric	Stafmedewerker energie en klimaat	vvsg
Dobbelaere	Hilde	diensthooft technische dienst	zedelgem
Eelen	Dirk	Studie verantwoordelijke openbare verlichting	Agentschap Wegen en Verkeer
Geelhand de Merxem	Jean-Pierre		Gemeente Heuvelland
Goussaert	Patrick	projectmedewerker openbaar domein	stad Roeselare
Haesaert	Peter	schepen openbare werken	zedelgem
igodt	christian	sectiehoofd Provinciedomeinen	provincie west-vlaanderen
Jonckheere	Vera	diensthooft openbaar domein, mobiliteit	gemeentebestuur De Haan
Limpens	Herman	senior onderzoeker en adviseur vleermuizen	Zoogdierverseniging
Lootens	Catherine	clustermanager	Groen Licht Vlaanderen
Lucker	Tim	Patrimoniumbeheerder	Gemeente Ledegem
Maenhout	Griet	expert verkeer, mobiliteit en signalisatie	gemeente Koksijde
Maenhout	Leen	mobilitateitsambtenaar	gemeentebestuur Vleteren
Maes	Julie	Project manager	Vias institute
Maet	Annelies	Deskundige	Provincie West-Vlaanderen
Pas	Friedel	Voorzitter	Preventie Lichthinder vzw
Peelaers	Geert	Lokale Relatiebeheerder	EANDIS
Roelof	Els	schepen	gemeente Oostkamp

Schoonheere	Frederik	diensthofid OW	Gemeente Heuvelland
Swerts	Margo	Expert mobiliteit	Wvi
T'Jonck	Johan	Kennisbeheerder OV	Infrax KCEL-OV
VANDAMME	Johan	Technisch Medewerker	Stad Menen
Vandenbroucke	Veerle	dossierbeheerder nutswerken	stad Kortrijk
Vandendriessche	Bob		Regionaal Landschap Houtland
vanderheiden	stijn	bestuurder	Preventie Lichthinder vzw
Vandermarliere	Jeroen	Duurzaamheidsambtenaar	Stad Poperinge
Vervaeke	Veerle	Schepen Tielt	Stad Tielt
Vantieghe	Lieven		Gemeente Avelgem
Verhoest	Kristof	plattelandsloket	Provincie West-Vlaanderen
Wittouck	Sophie	medewerker dienst omgeving - mobiliteit & gis	Gemeentebestuur Hooglede
Zwaenepoel	Nele	plattelandsloket	Provincie West-Vlaanderen

Verontschuldigd:

Pée Gilke, Departement Omgeving
 Lagrou Jonas, Stad Brugge
 Jorrit Barbry, Leiedal
 Erik Ballière, Oudenburg
 Hein Lapauw, Ieper
 Line Putseys, WVI

Verslag:

Goedkeuring en opvolging verslag KP licht 14 november 2017:

Niek De Roo, voorzitter

(Cedric Depuydt mailt voorwaarden van de studie Pajopower/VVSG door om met verslag mee te geven – oa financiering met burgerparticipatie – juridisch aftoetsen)

| LED-verlichting, impact van lichtvervuiling op dieren

Het werd al eerder aangehaald. De transitie naar het energievriendelijke LED zou een aantal negatieve gevolgen kunnen hebben voor bepaalde diersoorten. We krijgen resultaten uit het Nederlands onderzoek 'Het Licht op natuurproject' en kijken welke maatregelen we in Vlaanderen kunnen nemen o.a. voor vleermuizen.

Ir. Herman Limpens
 Senior onderzoeker en adviseur vleermuizen

Bespreking

- Vleermuizen hebben lichtgevoelige ogen en kunnen slecht kleuren zien. Ze zien UV-licht, maar de rode kant veel minder waardoor dat spectrum minder stoort. Er zijn verschillende soorten vleermuizen met elk een andere lichtgevoeligheid.
- Ook de soorten die rond de lichten zwermen, zoeken het licht enkel op om insecten te pakken die zich bij het licht verzamelen.
- Zijn de 'vleermuisvriendelijke' kleuren ook positief voor andere diersoorten?

Niet altijd. Bij experimenten met verlichting op booreilanden teneinde minder trekvogels aan te trekken bleek groene licht beter te zijn.

- Vleermuizen zijn nachtdieren die eerder gebaat zijn met amberkleurig licht.
- Er is niet dadelijk een éénduidig antwoord op vlak van lichtkleur buiten de richtlijn om zo weinig mogelijk blauw licht te gebruiken bij natuurvriendelijk verlichten.
- Op de eerste plaats in kaart te brengen waar welke kolonies zitten en waar de vluchtroutes zijn en dan zowel verlichting als omgevingsaanleg erop afstemmen.
- Daarna gebruik te maken van doofregimes, in combinatie met bijvoorbeeld verlichting op kniehoogte met sensoren. Bij lager verlichting kunnen de vleermuizen boven de verlichting vliegen met de bomen als referentie.
- Fietssnelweg door natuurgebied: bij voorkeur geen verlichting – in de praktijk moet waar het gewenst is toch een (aangepaste) oplossing voorzien worden. Er is steeds een spanningsveld tussen de bezorgdheid om de ecologie, het veiligheidsgevoel van de gebruikers, en andere aspecten.
- De technologie van de sensorgestuurde verlichting evolueert zeer snel en biedt perspectieven qua oplossingen op maat.
- Het is van groot belang om de normen tijdig aan te passen aan veranderende technologie. Zo zou het, door te werken met andere lampen met andere spectra, mogelijk worden dezelfde visibiliteit te creëren met minder lux.
- Stroboscopisch effect: bij onderzoek naar vleermuizen werd vastgesteld dat ze er niet op reageren.
- Insectenpiek valt op een bepaald uur in de schemering, verlichting van gebouwen kan in die context een probleem zijn omdat vleermuizen die daar huizen niet meer (kunnen) uitvliegen.
- ANB heeft een vademecum voor het inrichten van (kerk)zolders voor vleermuizen: https://www.natuurenbos.be/sites/default/files/inserted-files/inrichten_kerkzolders_lr.pdf
- Verder wordt aangehaald dat ANB (beperkte) middelen heeft om habitats van vleermuizen aan te passen aan hun noden. Geïnteresseerde gemeenten kunnen steeds contact opnemen. Er is hierbij ook ruimte om te experimenteren met aanpassing verlichting!
- Er zijn 24 vleermuissoorten in België. Sommigen daarvan blijven op dezelfde plek, andere soorten passen zich makkelijk aan en zoeken indien nodig een nieuw onderkomen.
- De zoogdierwerkgroep van Natuurpunt heeft ook een vleermuizenwerkgroep – vragen inzake specifieke sites/kolonies/vliegroutes kunnen gericht worden aan hen (kennis is niet volledig gebiedsdekkend): <https://www.natuurpunt.be/afdelingen/vleermuizenwerkgroep>
- Een overzicht van de mogelijke aanpakken bij beschermde diersoorten
  - o Indien mogelijks geen verlichting in fourageergebied of een donkere doorgang voorzien (met inbegrip van afscherming voor al te felle verlichting);
  - o Lichtkleur afstemmen op soort (bij voorkeur geen blauw licht);
  - o Lichthoogte aanpassen zodat de dieren de mogelijkheid hebben erboven te vliegen

| Vernieuwde lichtvisie op gewestwegen

In 2014 ontwikkelde de Vlaamse overheid voor het eerst een visie over het verlichtingsbeleid langs de gewestwegen. Technologische evolutie en praktijkervaring zorgden voor een update van deze lichtvisie. Tijdens de uiteenzetting wordt gefocust op de voornaamste aanpassingen.

Erik De Bisschop, Adviseur-ingenieur, AWW

Bespreking

- De visie wordt ook voorgesteld als richtinggevend kader voor gemeentebesturen en hun wegen m.a.w. visie kan worden toegepast maar het moet niet.

- Voor fietspaden werd de lichtvisie bijgesteld in overleg met fietsmanager, fietsraad en fietsersbond. Voor plaatsen waar deze richtlijnen niet verder uitgewerkt werden wordt een studie op maat gemaakt.
- Wat met de bestaande gewestwegen die momenteel nog (lang) niet aangepast worden en waar er nog geen studiewerk werd opgestart, maar waar de verlichting sterk verouderd is? Deze gewestwegen worden inderdaad nog niet meteen aangepakt. Aanpassingen zijn een bevoegdheid van de provinciale directies van AWW – financieel gedragen door beheerder van de installatie. Bij bestaande sites kunnen eventueel al minder (technisch) ingrijpende aanpassingen zoals dimmen toegepast worden.
- In Nederland worden rotondes meestal minder fel verlicht, in (West-)Vlaanderen vind je vaak situaties met soms tientallen borden en felle verlichting rond een rotonde... Dit zal inderdaad blijven. Het is wel zo dat volgens de nieuwe regels de verlichting op een rotonde of conflictpunt zal afhankelijk gemaakt worden van de aanpalende wegen en dus een niveau lager kan verlicht worden indien de omliggende wegen geen of beperkte verlichting hebben.
- Grootschalige aanpassingen met nieuwe technologieën:
  - natrium – lagedruktechnologie wordt niet meer geproduceerd en moet vervangen (tegen 2020) worden door ledverlichting;
  - het verLEDden van OV autosnelwegen zit in gunningsfase;
  - Er komt een aanpassing van het centraal sturingssysteem (aansturen/ bewaken lichtniveau per lichtpunt).
  - In gunning is voorzien dat smart lighting toepassingen later nog kunnen worden toegevoegd aan de lichtpunten;
  - volgende fase: gewestwegen.
- Bedenking detectiesystemen: in de praktijk zijn ze regelmatig zeer duur en complexe technologie – dit wordt geen standaard maar zal zeer gericht en beperkt worden toegepast.
- Er kan al veel gedaan worden met gericht dimmen en doven.
- Groen Licht Vlaanderen haalt aan dat de prijzen van sensoren sterk in prijs gedaald zijn waardoor detectiesystemen snel goedkoper zullen worden.

| Technologische ontwikkelingen in LED: een laatste stand van zaken

De wereld van LED staat niet stil. De laatste ontwikkelingen worden voor ons netjes op een rij gezet.

Johan T'Jonck, Infrax KCEL-OV/EM

Bespreking

- LED's worden steeds zuiniger en steeds vaker op grote schaal gebruikt.
- Infrax haalt aan dat het aan- en afschakelen van LED's de levensduur verkort en dus beter niet teveel wordt toegepast. Anderzijds wordt aangehaald dat net het snel kunnen schakelen het voordeel van LED is evenals het kunnen spelen met de intensiteit. Dit kan wel de levensduur verkorten, maar de beleidskeuze kan ook zijn om de prioriteit op die andere aspecten te leggen.
- Naarmate de techniek evolueert, kan die levensduur ook weer verbeteren.
- CLO (constant lumen output): om de lichtintensiteit constant te houden, wordt de stroom versterkt naarmate de led ouder wordt.
- Detectoren/sensoren kunnen ook informatie capteren. Het is nog niet zeker of de DNB's zullen inspelen op deze technologie. Momenteel is deze nog duur en een complexe aangelegenheid.

- Momenteel is er ook nog niets gestandaardiseerd inzake deze sensoren, gebruik LED wordt echter steeds interessanter.
(besparing wordt steeds groter, zeker in combinatie met dimmen – minpunt van de kortere levensduur bij veel schakelen wordt hierdoor overschaduwd).

| Smart Light Concepts

Het Europees project Smart Light Concepts is goedgekeurd! We krijgen een korte toelichting over de krachtlijnen van dit project evenals de Vlaamse uitdagingen. De insteek is vooral CO₂-reductie en nieuwe technologieën rond verlichting.

Kristof Verhoest, Projectcoördinator SLIC – Provincie West-Vlaanderen

Bespreking

Geen vragen.

| Varia

Oostkamp: Aanpak van locaties waar OV staat naar geen OV of wegnemen bestaande lichtpunten. Hoe zullen gemeenten de overstap maken van (landelijke) wegen waarop OV staat, naar (landelijke) wegen zonder OV. Hoe pak je dit aan?

- ➔ Oostkamp is samen met Eandis bezig met de opmaak van een regionaal masterplan. In dit masterplan worden landelijke wegen opgedeeld in landelijke wegen of donkertegebieden. Bij donkertegebieden staan er nergens geen verlichtingspalen meer en bij landelijke wegen enkel nog punctuele verlichting. Doven wordt in dit plan niet meegenomen.
- ➔ In Roeselare werden alle lichtpunten weggenomen in bepaalde (landelijk gelegen) straten. Dit viel in slechte aarde. Uiteindelijk zijn de helft van de lichtpunten weggenomen, op cruciale plaatsen blijft de verlichting.
- ➔ Ook in Avelgem en Zwevegem werd dit toegepast. Ze gaan uit van landelijke wegen en donkertegebied en dit heeft geleid tot 10% minder lichtpunten.
- ➔ Meestal worden lichtpunten weggenomen op de landelijke wegen, ze blijven staan op kruispunten en andere cruciale plaatsen – soms ook bij woningen.
- ➔ Avelgem heeft op categorie gewestwegen geen bevoegdheid – op categorie landelijke wegen is grotendeels gedoofd.

Nog ervaringen? Graag door te geven bij plattelandsloket@west-vlaanderen.be .

Vergaderingen Kennisplatform 2018:

05/06

04/12

Suggesties voor volgende agendapunten:

- Ervaringen met LED aan de kust
- St Truiden (rond gebruik LED?)
- SLIC: toelichting Suffolk en koppeling kennisplatform aan startmeeting SLIC-project!
- Slimme palen
- Niet-bekabelde systemen bij netbeheerders: bereid om gemeenten hierin bij te staan?

Nele Zwaenepoel/Margo Swerts/Kristof Verhoest

27/02/2018